

คู่มือ
เกษตรกรรมแผนไทย
เล่ม ๒

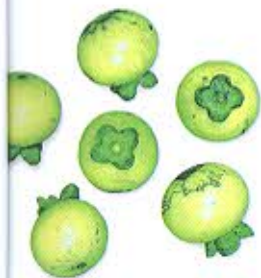
เครื่องยา พฤกษศาสตร์

ชยันต์ พิเชียรสุนทร
และ-วิเชียร จีรวงส์

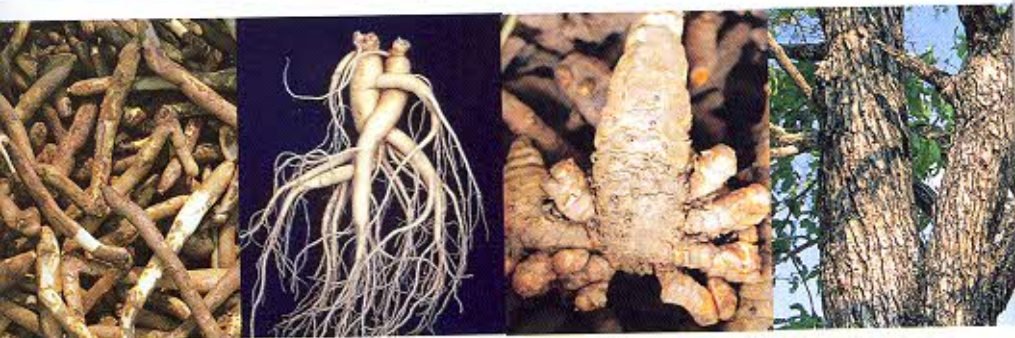
10037543

ห้องสมุด วพบ.สุรินทร์

สารบัญ

คำค้นพิมพ์	(๑๑)
คำค้นเขียน	(๑๓)
บทนำ	๓
เครื่องยาคืออะไร?	๓
ความหมายของสมุนไพร	๔
ทำไมต้องรู้จักเครื่องยา?	๕
ข้อพึงรู้เกี่ยวกับเครื่องยา	๕
ธาตุทั้ง ๔	๕
สรรพคุณเภสัช	๗
ตัวยาประจำธาตุ	๘
บทที่ ๑ สัณฐานวิทยาของพืชสมุนไพร	๑๑
ลักษณะวิสัยของพืช	๑๒
๑. ไม้ล้มลุก	๑๒
๒. ไม้พุ่ม	๑๒
๓. ไม้ต้น	๑๒
๔. ไม้เถาหรือไม้เลื้อย	๑๒
ถิ่นที่อยู่ของพืช	๑๓
๑. พืชน้ำ	๑๓
๒. พืชเบียน	๑๓
๓. พืชอาศัยซาก	๑๔
๔. พืชอิงอาศัย	๑๔

ราก	๑๖
สัณฐานของราก	๑๖
๑. ระบบรากแก้ว	๑๖
๒. ระบบรากแขนง	๑๖
๓. ระบบรากฝอย	๑๖
เครื่องยาจากราก	๑๘
รากระฆาย	๑๘
รากตองตั้ง	๒๐
ยิงสม	๒๒
รากเจตมูลเพลิง	๒๘
ลำต้น	๓๐
สัณฐานของลำต้น	๓๐
๑. ส่วนผิวของลำต้นหรือกิ่ง	๓๐
๒. เปลือกไม้	๓๐
เครื่องยาจากลำต้นใต้ดิน	๓๕
ขมิ้นชัน	๓๕
ขมิ้นอ้อย	๓๘
ว่านน้ำ	๔๐
หอมแดง	๔๒
เครื่องยาจากเปลือกต้น	๔๔
เปลือกรกฟ้า	๔๔
อบเชย	๔๖
อบเชยเทศ	๔๙

เครื่องยาจากแก่น	๕๑
แก่นจันทน์	๕๑
แก่นฝาง	๕๔
กฤษณา	๕๖
จันทน์แดง	๕๗
ใบ	๖๑
สัณฐานของใบ	๖๑
๑. ชนิดของใบ	๖๒
๒. การเรียงใบ	๖๖
๓. แผ่นใบ	๖๘
เครื่องยาจากใบ	๗๖
ใบชาใบ้น	๗๖
ใบตองแตก	๗๘
ใบเป็ล้าน้อย	๘๐
ใบผักมุ้งขึ้น	๘๒
ดอก	๘๔
สัณฐานของดอก	๘๔
๑. ฐานดอก	๘๕
๒. ใบประดับ	๘๕
๓. วงกลีบเลี้ยง	๘๗
๔. วงกลีบดอก	๘๘
๕. วงเกสรเพศผู้	๙๒
๖. วงเกสรเพศเมีย	๙๖
๗. ช่อดอก	๑๐๐

เครื่องยาจากดอก

- กานพลู
- ดอกสารภี
- กลีบจำปา
- เกสรบัวหลวง
- ญ่าฝรั่ง

- ๑๐๘
- ๑๐๘
- ๑๑๑
- ๑๑๓
- ๑๑๕
- ๑๑๗

ผล

สัณฐานของผล

- ๑. ผลเดี่ยว
- ๒. ผลกลุ่ม
- ๓. ผลรวม
- ๔. ผลพิเศษ

- ๑๑๘
- ๑๑๘
- ๑๑๙
- ๑๒๙
- ๑๒๙
- ๑๓๐

เครื่องยาจากผล

- กระวาน
- ติปลี
- เทียนตาตั๊กแตน
- ผลราชดัด
- ฝักราชพฤกษ์
- มะแว้งเครือ

- ๑๓๑
- ๑๓๑
- ๑๓๑
- ๑๓๔
- ๑๓๖
- ๑๓๘
- ๑๔๐
- ๑๔๒

เมล็ด

สัณฐานของเมล็ด

- ๑. เปลือกเมล็ด
- ๒. เอ็มบริโอ
- ๓. เอนโดสเปิร์ม

- ๑๔๔
- ๑๔๔
- ๑๔๔
- ๑๔๔
- ๑๔๔

เครื่องยาจากเมล็ดหรือส่วนของเมล็ด

ลูกจันทน์ - ดอกจันทน์

พรรณผักกาด

๑๔๔

๑๔๔

๑๔๗

บทที่ ๒ เครื่องยาที่เป็นผลิตภัณฑ์จากพืช

๑. น้ำมันระเหยง่าย

น้ำมันพิมเสน

พิมเสน

การบูร

๒. น้ำมันระเหยยาก

น้ำมันงา

น้ำมันละหุ่ง

น้ำมันมะพร้าว

น้ำมันมะกอกโอลิฟ

๓. ชิ้นและสารที่มีชิ้นเป็นองค์ประกอบ

ยางสน - น้ำมันสน - ชิ้นสน

มดยอบ

มหาหิงคุ์

กำยาน

น้ำมันยาง

๔. ยาง

พื้น

ยาดำ

ยางสลัดได

๑๕๑

๑๕๑

๑๕๒

๑๕๓

๑๕๖

๑๕๕

๑๕๕

๑๖๑

๑๖๔

๑๖๗

๑๗๑

๑๗๑

๑๗๗

๑๘๐

๑๘๒

๑๘๕

๑๘๕

๑๘๕

๑๘๒

๑๘๗

บทที่ ๓ คุณภาพของเครื่องยาพฤกษวัตถุ

- ก. การเก็บสมุนไพร
- ข. การทำให้สมุนไพรแห้ง
- ค. การเก็บรักษาเครื่องยาสมุนไพร
- ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของสมุนไพร
 - ก. พันธุกรรม
 - ข. แหล่งที่ปลูก
 - ค. การเก็บเกี่ยว
 - ง. การเก็บรักษา
 - จ. การป้องกันการเน่าเสีย

๒๐๑

๒๐๑

๒๐๔

๒๐๔

๒๐๕

๒๐๕

๒๐๖

๒๐๗

๒๐๗

๒๐๘

บทสรุป

หนังสืออ่านประกอบ

ภาคผนวก

๑. เครื่องยาพฤกษวัตถุ จำแนกตามส่วนต่างๆ
ของพรรณพฤกษชาติอันเป็นแหล่งที่มา
๒. อนุกรมวิธานพืชกับชื่อพฤกษศาสตร์ของพืช

๒๑๑

๒๑๒

๒๑๓

๒๑๕

๒๑๑

กิตติกรรมประกาศ-ภาพ

๒๕๗